

פרשת כי-תשא התשע"ט

adk1010@gmail.com

הרב ארי דוד קאהן

1. שמות פרק לב, א-ו

(א) וַיִּרְא הָעָם כִּי־בָשַׁשׁ מֹשֶׁה לָרְדֹת מִן־הָהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל־אֹהֶרֶן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּמ וְעֲשֵׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זָהוּ מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הָעֵלְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מַה־תְּהִי לָּו: (ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֹהֶרֶן פְּרָקוּ נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֹיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי: (ג) וַיִּתְּפְּרוּ כָל־הָעָם אֶת־נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אֹהֶרֶן: (ד) וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּצַּר אֹתוֹ בַּחֲרֹט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֲגֹל מַסְכָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ה) וַיִּרְא אֹהֶרֶן וַיָּבֹן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אֹהֶרֶן וַיֹּאמֶר תַּג לֵה' מִחֶר: (ו) וַיִּשְׁפִּימוּ מִמְחֶרֶת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּגָּשׂוּ שְׁלָמִים וַיִּשָּׁב הָעָם לְאָכֹל וְשָׂתוּ וַיִּקְמוּ לְצַחֵק: פ

2. שמות פרק כ, א-ו

(ב - ג) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֶבֶד יָם לֹא יִהְיֶה־לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי: (ד) לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פְּסֹלֹן וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּיָּם מִתַּחַת לָאָרֶץ: (ה) לֹא־תִשְׁמַחְנָה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פֶקֶד עֵוֹן אָבֹת עַל־בְּנֵים עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רַבְעִים לְשָׁנָא י: (ו) וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֲלֹפִים לֹא־תִבְּרִי וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתַי: ס

3. רשב"ם שמות פרק לב פסוק א

אשר ילכו לפנינו - כעין תרפים העשוין במכשפות שיגידו צורכיהם:

4. רשב"ם שמות פרק כח

(ל) את האורים ואת התומים - כעין השבעות על שמות בדבר הק' שהיה נותן בחשן להגיד משפטן וצורכיהם. אם האומות מגידים להם תרפים וקסמים שלהם ברוח טומאה להבדיל כמה הבדלות בין טומאה לטהרה קל וחומר לקדושה שמגדת:

5. רשב"ם בראשית פרק לא

(יט) ותגנוב רחל את התרפים - שלא יגידו ויודיעו ללכן כי רוצה יעקב לברוח, כעניין שנאמר אין אפוד ותרפים, כי התרפים דברו און. רגילים היו לקסום בהם:

6. אבן עזרא הפירוש הקצר שמות פרק לב פסוק א

ויש אומרים כי טעם פרקו את נזמי הזהב אשר באזני נשיכם - שדחה אותם. כי חשב שהנשים לא יתנו להן נזמיהן. וכן חשבו על משה. ואני אגלה לך סוד העגל ברמיזות. כבר ביארתי לך, ואתה תהיה לו לאלהים. ולא בקשו רק מי שילך לפניהם לתור להם מנוחה, וחשבו כי משה מת על כן לא ירד. ואהרן בנה המזבח לשם, והעלו עולות לשם. רק נעשה שלא כהוגן, והטעם בלא קדושה. והיה בישראל שחשב שהוא ע"ז. וזה טעם אלה אלהיך - כי כן דרך הכתוב (כן). הלא תראה כי עכן בן זרח חטא לבדו, והכתוב אמר חטא ישראל (יהושע ז, יא). והמבין סוד מלאכת שמים ידע למה צורת עגל:

7. חזקוני שמות פרק לב פסוק א

קום עשה לנו אלהים לפי הפשט חלילה לאהרן שיעשה עבודת כוכבים שהיה קדוש השם ונביא לישראל, ומצות רבות נתנו על ידו עם משה אחיו, ואם עשה ע"א איך נמלט שלא הרגו משה, ואיך היה אח"כ מכפר על ישראל הוא וזרעו עד סוף כל הדורות. ועוד לא מצינו שהזכיר הכתוב עליו שום עול, רק עון מי מריבה. וכל ישרי לבב מודים כי הקדוש ברוך הוא לא יבחר שליח שסופו לעבוד עבודת כוכבים גם ישראל לא בקשו ולא נתכוננו לעבודת כוכבים. אך משה לא אמר להם מתי ירד וגם הוא לא ידע כי הקדוש ברוך הוא אמר לו עלה אלי ההרה ושב שם עד שאתן לך לוחות הברית והזמן לא אמר לו. וכשראו שאיחר כל כך חשבו שמת כי אין כח באדם לשהות כל כך בלא אכילה. ופי' אלהים שופט ודיין ומנהיג ודבר כמו ראה נתתיך אלהים לפרעה. ונתנית טעם מוכיח כי אמרו כי זה משה האיש אלמא במקום משה בקשו להעמידו. ומה שאמר דוד וימירו את כבודם ה"ק וימירו את משה שהיה כבודם שהרבה נסים עשה להם הקדוש ברוך הוא על ידו וישתחוו למסכה לכבדה ולא לשם עבודת כוכבים. ד"א עשה לנו אלהים שתהא שכונת הקדוש ברוך הוא בתוך גויתו. אשר ילכו לפנינו לכבוד הקדוש ברוך הוא. ושתפו אהרן עמו ובכך טעו שהיו סבורים שיוכל להנהיגם לפי

שהיו מחזיקין אהרן מלומד בנסיים. כי זה משה האיש חפז לשון הוא שאפילו בדבר שאינו נוכח המדבר יאמרו עליו זה, דוגמא ראה זה מצאתי אמרה קהלת ועוד הרבה.

8. דברים פרק ט, ז-כא

(ז) זָכַר אֶל־תְּשׁוּכָה אֶת אֲשֶׁר־הִקְצַפְתָּ אֶת־ה' אֱלֹהֶיךָ בַּמִּדְבָּר לְמוֹת־הַיּוֹם אֲשֶׁר־יִצְאָתָּה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בְּאֶמְךָ עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה מִמְּרִים הָיִיתֶם עִם־ה': (ח) וּבַחֲרֹב הִקְצַפְתָּם אֶת־ה' וַיִּתְאַנֶּף ה' בְּכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם: (ט) בַּעֲלֹתֵי הַהָרָה לָקַחַת לִוְחֹת הָאֲבָנִים לִוְחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר־כָּרַת ה' עִמָּכֶם וְאָשַׁב בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לָחֵם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי: (י) וַיִּתֵּן ה' אֵלַי אֶת־שִׁנִּי לִוְחֹת הָאֲבָנִים כְּתוּבִים בְּאֶצְבָּע אֱלֹהִים וְעָלִיתִם כְּכַל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בַּיּוֹם הַהוּא: (יא) וַיְהִי מִקֶּץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה נָתַן ה' אֵלַי אֶת־שִׁנִּי לִוְחֹת הָאֲבָנִים לְחֹת הַבְּרִית: (יב) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי קוּם רַד מֵהָר מִזֶּה כִּי שָׁחַת עִמָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאת מִמִּצְרַיִם סָרוּ מֵהָר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתֶם עֲשׂוּ לָחֵם מִסִּכָּה: (יג) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי לֹא־מָרָא רְאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם־קִשְׁוֵה־עֲרָף הוּא: (יד) הֲרַף מִנְּלִי וְאֲשַׁמִּידֶם וְאִמְחָה אֶת־שִׁמְמֵם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי־עֲצוּם יָרֵב מִמֶּנּוּ: (טו) וְאַפִּן וְאֶרֶד מִן־הָהָר וְהָהָר בְּעַר בְּאֵשׁ וּשְׁנִי לִוְחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדַי: (טז) וְאֶרָא וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֲגֹל מִסִּכָּה סָרְתֶם מֵהָר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי ה' אֶתְכֶם: (יז) וְאֶתְפֹּשׁ בְּשִׁנִּי הַקְּלָחַת וְאֲשַׁלְכֶם מֵעַל שְׁתֵּי יָדַי לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל־חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַעֲשׂוֹת הַרְעָה בְּעֵינַי ה' לְהַכְעִיסוֹ: (יח) כִּי יִגְרַתִּי מִפְּנֵי הָאֵף וְהִחַמְתִּי אֲשֶׁר קִצַּף ה' עֲלֵיכֶם לְהַשְׁמִיד אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע ה' אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא: (יט) וּבְאֶהְרֹן הַתְּאֵנָף ה' מֵאֵד לְהַשְׁמִידוֹ וְאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אֶהְרֹן בְּעַת הַהוּא: (כ) וְאֶת־חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר־עֲשִׂיתֶם אֶת־הָעֲגֹל לְקַחְתִּי וְאֲשַׁרְף אֹתוֹ בְּאֵשׁ וְאָכַת אֹתוֹ טָחוֹן הַיִּטֹּב עַד אֲשֶׁר־דָּק לְעֹפָר וְאֲשַׁלְּף אֶת־עֹפָרוֹ אֶל־הַבַּיְתָל הַיָּרֵד מִן־הָהָר:

9. תהלים פרק קו, יט-כג

(יט) יַעֲשׂוּ־עֲגֹל בְּחֲרֹב וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְמִסְכָּה: (כ) וַיִּמְרִו אֶת־כַּבֹּדְךָ בְּתַבְנִית לְשׁוֹר אֲכַל עֵשֶׂב: (כא) וְשָׁכַחוּ אֵל מוֹשִׁיעֶם עֲשֶׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: (כב) וּגְפִלְאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרְאוֹת עַל־יַם־סוּף: (כג) וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֶם לִוְלֵי מַלְּאָה בַחֲרִירוֹ עֲמַד בַּפָּרֶץ לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חֲמָתוֹ מִהַשְׁקִית:

10. דעת זקנים מבעלי התוספות שמות פרק לב פסוק א (ע' הדר זקנים - בכור שור)

עשה לנו אלהים. לא לשם ע"ז נתכוננו כי אם להיות שופט במקומו של משה וכן משמע מדקאמר כי זה משה האיש אשר. ומה שאמר דוד וַיִּמְרִו אֶת־כַּבֹּדְךָ בְּתַבְנִית לְשׁוֹר שהמירו משה שעשה להם הקדוש ברוך הוא כמה נסים על ידו והא דכתיב וישתחוו לו לכבוד היה ולא לשם ע"ז:

11. רמב"ן שמות פרק לב פסוק א

אבל הכתוב הזה הוא מפתח לדעת נכון ענין העגל ומחשבת עושיו, כי בידוע שלא היו ישראל סבורים שמשה הוא האלהים, ושהוא בכחו עשה להם האותות והמופתים, ומה טעם שיאמרו כיון שהלך משה ממנו נעשה אלהים. ועוד, כי בפירושו אמרו אלהים אשר ילכו לפנינו, לא שיהיו נותנין להם חיים בעולם הזה או בעולם הבא. אבל היו מבקשין משה אחר, אמרו, משה שהורה לנו הדרך ממצרים ועד הנה, שהיו המסעים ע"פ ה' ביד משה (במדבר ט כג), הנה אבד ממנו. נעשה לנו משה אחר שיורה הדרך לפנינו ע"פ ה' בידו. וזה טעם הזכירם משה האיש אשר העלנו, לא האל אשר העלם, כי יצטרכו לאיש אלהים. וכן תוכל להבין זה מתשובת אהרן אל משה רבינו מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה (להלן פסוק כא), והיתה תשובתו ויאמרו לי קום עשה לנו אלהים וגו', ואמר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשליכהו באש (להלן פסוקים כג כד). והנה אהרן מתנצל למשה ואמר לו אל יחר אף אדוני (להלן פסוק כב), והוא כמוסיף על חטאתו פשע, שאומר כי הם בקשו ממנו עבודה זרה ועשאה להם בידיו, ולמה לא יחר אפו, ומה חטאה גדולה מזו:

12. במדבר פרק ט, טו-כג

(טו) וּבַיּוֹם הַקִּיָּם אֶת־הַמִּשְׁכָּן כְּסֵה הָעֵנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הַעֲדָת וּבְעָרַב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן כְּמִרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר: (טז) כִּי יִהְיֶה תְּמִיד הָעֵנָן וְכִסּוּוֹ מִרְאֵה־אֵשׁ לַיְלָה: (יז) וּלְפִי הַעֲלוֹת הָעֵנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאֶחָרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁפֹּן־שָׁם הָעֵנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (יח) עַל־פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי ה' יַחֲנוּ כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁפֹן הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיַּחֲנוּ: (יט) וּבַהֲאָרִיף הָעֵנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן

ימים רבים וְשָׁמְרוּ בְּגִישׁוֹרְאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא יִסְעוּ: (כ) וַיֵּשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעֵגְוֹן יָמִים מִסְפָּר עַל־
הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי ה' יִחְזְוּ וְעַל־פִּי ה' יִסְעוּ: (כא) וַיֵּשׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה הָעֵגְוֹן מִעֵרֵב עַד־בֶּקֶר וְנִעְלָה הָעֵגְוֹן בִּבְקֶרֶךְ
וְנִסְעוּ אוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הָעֵגְוֹן וְנִסְעוּ: (כב) אוֹ־יָמִים אוֹ־חֳדָשׁ אוֹ־יָמִים בְּהֶאֱרִיף הָעֵגְוֹן עַל־הַמִּשְׁכָּן
לְשָׂכֵן עֲלָיו יִחְזְוּ בְּגִישׁוֹרְאֵל וְלֹא יִסְעוּ וּבְהֶעֱלָתוֹ יִסְעוּ: (כג) עַל־פִּי ה' יִחְזְוּ וְעַל־פִּי ה' יִסְעוּ אֶת־
מִשְׁמֶרֶת ה' שְׁמְרוּ עַל־פִּי ה' בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

13. במדבר פרק י, כט-לד

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבֵב בֶּן־רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֲתָן מֹשֶׁה נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אִתּוֹ אֲתָנוּ
לָכֶם לָקַח אֲתָנוּ וְהִטְבַּנוּ לָךְ פִּי־ה' דִּבְר־טוֹב עַל־יִשְׂרָאֵל: (ל) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלָיךְ פִּי אִם־אֶל־אַרְצִי
וְאֶל־מוֹלְדֹתַי אֵלָיךְ: (לא) וַיֹּאמֶר אֶל־נָא תַעֲזֹב אֲתָנוּ פִּי עַל־כֵּן יִדְעַת חַנְתָּנוּ בַּמִּדְבָּר וְהִנִּיתָ לָנוּ לְעֵינָיִם:
(לב) וְהִנֵּה פִי־תִלְךָ עִמָּנוּ וְהִנֵּהוּ הַטוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב ה' עִמָּנוּ וְהִטְבַּנוּ לָךְ: (לג) וַיִּסְעוּ מִהָר ה' הַ
דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאֶרְוֹן בְּרִית־ה' נִסַּע לַפְּנֵיהֶם דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה: (לד) וַעֲבָדוּ ה' הַ
עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעֵם מִן־הַמַּחֲנֶה: ס

14. תולדות יצחק שמות פרק לב פסוק א

קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו, בענין העגל יש ספיקות
רבות. הספק הראשון, איך עשו ישראל עגל ושכחו כל הטובות שעשה הש"י עמהם, וכמה מעלות
טובות למקום עלינו, ועשר מכות וקריעת ים סוף ומן ובאר, ולמה היו כל כך כפויי טובה, ומתן תורה
היה קרוב מאד ועדיין לא נסעו מהר סיני שבו קבלו התורה, וכמו שאמר דוד ע"ה [תהילים קו יט]
יעשו עגל בחורב לומר שאם היו עושים במקום אחר לא היה כל כך מן התימא. הספק השני, גם כן
לישראל מה היתה כוונתם באמרם עשה לנו אלהים, אם כוונתם ע"ז, איך אמרו כי זה משה האיש
שמשה אינו אלוה, ואם כוונתם מנהיג במקום משה, איך אמר עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו ויזבחו
ויאמרו אלה אלהיך ישראל. הספק השלישי, נניח ישראל שהיו כפויי טובה, אבל התימא הגדול על
אהרן כהן גדול ונביא וקדוש יי', איך עשה חטא גדול כזה שהיא העבירה חמורה שבכל התורה, ועוד
שהחטיא את הרבים, ואם נתירא שיהרגוהו ראוי היה שיהרג ואל יעבור, ואם הרגו לחור יהרגו גם
כן לו, ואם חשב שלא יהיה להם עוד כפרה אם יהרגוהו, אין ראוי שיחטא אדם חטא קטון כדי שלא
יחטא חבירו חטא גדול, וכן הדין וכל שכן גדול. הספק הרביעי, משה רבינו ע"ה, האשים אותו מאד
על זה שאמר לו, מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה, והשיב אל יחר אף אדני אתה
ידעת את העם כי ברע הוא, ויאמרו לי עשה לנו אלהים, ואומר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי
ואשליכהו באש ויצא העגל הזה, ומה הוא התנצלותו מזה עצמו היה מאשים לו משה. הספק החמישי,
נניח לאהרן ונקשה למשה, מה זה שאמר למה יי' יחרה אפך בעמך, ולמה לא יחרה זהו עון פלילי
כחשו ביי' ויאמרו לא הוא וידבר העם באלהים ובמשה, ולא זכרו תורת משה ועיקרי הדת משומדים
לכל התורה כלה להכעיס. הספק הששי, עוד למשה שסתר דבריו, בתחלה ההביל החטא מאד שאמר
למה יי' יחרה אפך בעמך, ואח"כ גדלו מאד באמרו אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי
זהב. הספק השביעי, עוד קושיא למשה, מה זה שאמר אתם חטאתם חטאה גדולה ועתה אעלה אל יי'
אולי אכפרה בעד חטאתכם, הנה כבר היו מכופרים או נשואי עון בשאמר וינחם יי' על הרעה אשר
דבר לעשות לעמו, וגם הרג עוד שלשת אלפי איש. הספק השמיני, נניח למשה ונקשה להקב"ה, ידוע
שיותר חמור עון העגל מעון המרגלים שעון העגל הוא ע"ז ועון המרגלים אינה עבודה זרה.

15. אלשיך על שמות פרק לב פסוק א

וגם בלשון המקרא ראוי לשום לב. א. אומר קום עשה לנו וכו', כי אומר לנו הוא מיותר. ב. אומר
כי זה משה וכו', כי איך יהיה אלהים תמורת משה אשר לא אלהים הוא. ג. אומר האיש, כי מי לא
ידע כי משה איש היה ולא אל. ד. למה צוה יקחו מאזני נשיהם בניהם ובנותיהם (פסוק ב), ולא מאזני
עצמם. ה. העדות שהתורה מעידה על אהרן שצר אותו בחרט ועשהו עגל מסכה, כי הוא דבר מבהיל,
ומי יתן ואמר כמאמרו אחרי כן אל משה (פסוק כד) ואשליכהו באש וכו', ולא יאמר ויצר וכו' ויעשהו
וכו'. ו. אומר (פסוק ד) ויאמרו אלה אלהיך, ולא אמרו אלהינו. ז. מה ענין אהרן בכנותו מזבח וקראו
חג לה' מחר (פסוק ה). ח. אומר יתברך (פסוק ז) לך רד, כי אומר רד היה מספיק. ט. אשר הרגישו
רבותינו ז"ל ואמרו (ילקוט שמעוני כי תשא סוף רמז שצא) שכי גם משה אמר להקב"ה למה בהעוותם מייחס אותם

אליו ובכשרונם קוראם עמי (לעיל ג. ע). י. אומרו (פסוק ח) סרו מהר וכו', כי לא היה ראוי לומר רק עשו להם וכו', וגם מלת הדרך בלתי צודקת ומהראוי יאמר מן המצות אשר צויתים, או עברו על אשר צויתים. יא. כי הלא אמרו רבותינו ז"ל (ע"י שמות רבה מב ח) שאמר להם הוא יתברך אני דומה לחתן ששלח לארוסתו שני תכשיטין על ידי עצמו ושמונה על ידי שליח ואבדה הארוסה שנים שנתן לה חתנה בידו ויקצוף מאוד ויאמר לא די שאבדת אותם אלא שמי יתן והיו מאותן ששלחתי לך על ידי שליח כי לא נתרשלל לשמור אלא מה שנתתי לך בידי, כן הוא יתברך החתן וארוסה ישראל ונתן לה עשרת הדברות שנים מפיו יתברך ושמונה על ידי משה כי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, ואמר הוא יתברך למשה מי יתן ועברו על שנים מאשר נתתי למו על ידך כי אם אנכי ולא יהיה לך שהיו על ידי, והן אמת כי שתיהן נרמזו בכתוב, עשו להם וכו' וישתחוו וכו' (פסוק ט) הוא הדבור השני לא תעשה לך פסל וכו' לא תשתחוה וכו' (לעיל כד - ה) כאשר יבא ביאורו בס"ד, ואמרו (פסוק ט) ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך וכו' הוא כנגד מאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (לעיל כב); והנה לפי זה מהראוי היה יקדים תחלה ויאמר ויאמרו אלה אלהיך וכו' אשר העלוך וכו' שהוא כנגד הדבור הראשון ואחר כך עשו להם וכו' שהוא כנגד הדבור השני, ולא עוד כי אם שהיפך סדרן והליכתן כי הלא אלה אלהיך נאמר ביום הראשון, ואשר השתחוו לו ויזבחו לו היה ביום השני, ואיך יקדים מה שהיה ביום השני למה שביום הראשון... ונחזור אל הענין. והוא, כי הנה הערב רב הנקראים עם סתם, שעליהם נאמר וירא העם כי בושש משה, התמכרו לחטא ולהחטיא את עם בני ישראל זרע קדש בדברות ראשונות אשר שמעו מפי הגבורה, אנכי ולא יהיה לך, והם עיקר כלם. ויעשו בערמה להסתיר דבר בחלקלקות, ובקרבת שמו ארבע, וימתיקו בפיהם רעה בשתי הנחות. אחת, באומרים עשה לנו אלהים כלומר, לא לישראל בני אל חי חלילה להם כי אם לנו הערב רב בלבד; שנית, כי לא לאלוה לעבדו הוא חפצנו, כי אם למנהיג וסרסור אשר ילכו לפנינו, וגם זה לא לסרסור ומנהיג לישראל כי אם לנו לפנינו בלבד, וזהו אשר ילכו לפנינו. ומיראתם פן יענה אהרן ויאמר הלא אם חסרתם מנהיג את משה, הנני אני ממלא מקומו או יהושע תלמידו, על כן קדמו ואמרו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש וכו'. לומר מה שאנו רוצים הוא כי יהיה אלהים רוחני אשר ילכו לפנינו להנהיגנו ולא איש המעותד למות, כי הלא זה משה האיש, למה שהוא איש ולא אלהים, לא ידענו מה היה לו, כי קרהו אסון ונשארנו משוללי מנהיג, מה שאין כן בהיותו רוחני... ולהורות לפנינו כי לא למנהיג לישראל היה עם לבבם רק לעצמם, אמרו אשר העלנו, לומר הנה אותנו הערב רב העלה משה, כמו שכתבנו, אך לא לישראל, כי אם הוא יתברך היה העיקר. כלומר, ועל כן עתה לנו שחסרנו מנהיגנו המיוחד נשים אחר תחתיו, אך לא כן לישראל:...

(ב) ואהרן בשמעו הדבר הרע הזה והוא ידע כי לא יאחר משה רבנו ע"ה מיום המחרת במלאת הארבעים יום וארבעים לילה, לא גער במ פן ימיתוהו ולא תהיה להם תקומה. רק חשב להאריך הזמן באומרו פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם. כי אמר בלבו כי ימאנו לתת, ועד שיפייסום יתארך הזמן, כפירש"י: ויתכן כי עשה גם הוא בערמה בצוותו שלא יבקשו מנשיהם ובנותיהם ויוציאום מאזניהן הן בידן, כי אם שהם עצמם יפרקו ויסירום בחזקה מאזני נשיהם בניהם ובנותיהם, למען אז יחרה אפן ויסרבו אז יותר, ויבכו ויצעקו עד יניחו נזמיהם באזניהן, ובין כך ובין כך יתארך הזמן. מה שאין כן אם דרך פיוס יבקשו מהם כי אז יקל יותר לתתם על יד עצמן:

(ג) אך הם הבינו בדברו ולא הלכו לנשיהם, רק מיד ויתפרקו את נזמי אזניהם של עצמם לנחץ הדבר, ומיד ויביאו אל אהרן:... ולא שוה לו עם העם הנזכר הנקהלים על אהרן עד הביא אל הפועל הדבר הרע ההוא, הם הערב רב, .. ויאמרו אליהם אלה אלהיך ישראל. והוא, כי בקשו להמרות בה' ולכפור ראשונה בדבור ראשון, הלא הוא אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכו'. ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים להמרידם בה' אלהים אמת אשר העלם מארץ מצרים... ועתה שמו לאל מלתם ויאמרו לישראל אלה אלהיך ישראל, לומר לא לנו כי אם לך ישראל, ולא למנהיג וסרסור רק אלהיך ממש, ולא במקום משה אשר העלנו רק הוא אשר העלוך ישראל מארץ מצרים.